

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หนังสือที่ครูและนักเรียนใช้กันในโรงเรียนมีอิทธิพลอย่างสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และทักษะที่ดีให้นักเรียนเป็นอย่างดีด้วยกัน ดังที่ เจลา ไชยรัตนะ โคกกล่าวว่ "หนังสือเรียนมีอิทธิพลแก่การเรียนการสอนในชั้นมาก หนังสือเรียนที่แต่งขึ้นและขายอยู่ในท้องตลาดย่อมมีอิทธิพลทำให้การสอนเนื้อหาวิชาในโรงเรียนมีชมเป็นแบบเดียวกัน"¹

ศาสตราจารย์ วชิรปรีชาพงษ์ ได้เขียนไว้ในวิทยานิพนธ์ปริญญาโทฉบับจิต เมื่อ พ.ศ. 2518 เกี่ยวกับความสำคัญของหนังสือแบบเรียนว่ามีอยู่ 7 ประการ คือ

1. ช่วยจัดลำดับ และรวบรวมเนื้อหาวิชาในการเรียนการสอน
2. เป็นอุปกรณ์ที่มีเนื้อหาวิชาตามแนวหลักสูตร เพื่อให้นักเรียนหาความรู้ได้ครบถ้วนตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
3. เป็นคู่มือแนะนำการทำกิจกรรมเพิ่มเติม และช่วยวางโครงการทำงานของนักเรียนในห้องเรียน
4. ช่วยให้ครูตั้งจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม
5. กระตุ้นให้นักเรียนรู้จักคิดหาเหตุผล วิจัยเปรียบเทียบ
6. ช่วยแนะแนวทางให้นักเรียนได้ทดลองทฤษฎีที่เรียนมาแล้วว่าเป็นจริงหรือไม่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹เจลา ไชยรัตนะ, "อุปกรณ์การสอนและที่มาแห่งความรู้ต่าง ๆ," การศึกษาในสหรัฐอเมริกา, พิมพ์ครั้งที่ 1. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2516), หน้า 57.

7. ช่วยส่งเสริมให้มีแหล่งความรู้ ช่วยสรุปใ้ทั้งายหอเหมาะกัวัยและคความสนใจของนักเรียน¹

ในปี พ.ศ. เดียวกันนี้ สุภัญญา โชติภพพิช ใ้คำวิธานิพนธ์ชั้นปริญญามหาบัฒิตเกี่ยวกับการวิเคราะห์หนังสือแบบเรียนวรรณคดีไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก็ใ้สรุปความสำคัญของแบบเรียนว่า เป็นอุปกรณ์การเรียนที่มีบทบาทต่อทั้งครูและนักเรียน เพราะช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปตามความมุ่งหมายของหลักสูตร และยังเป็นเครื่องกำหนดเนื้อหาวิชาและกิจกรรมต่าง ๆ อีกด้วย²

การใช้หนังสือในวงการศึกษาจึงเป็นเรื่องที่ควรศึกษาถึงความมีมาตรฐานด้านคุณภาพ และหาทางปรับปรุงเปลี่ยนแปลงส่วนที่ยังบกพร่องให้ดีขึ้น เพื่อผลดีสำหรับการศึกษาของนักเรียนของเรา

หนังสือเรียนที่ใ้ใ้กันอยู่ในวงการศึกษาไทย แบ่งคร่าว ๆ ใ้เป็น 3 ประเภทคือ

1. หนังสือตำรา ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดใ้ให้นักเรียนใ้เป็นตำราเรียนในชั้นเรียน เช่น หนังสือวรรณคดีไทยที่ใ้ใ้ในระดับชั้นต่าง ๆ
2. หนังสืออ่านนอกเวลา สำหรับการเรียนบางวิชา เช่น หนังสืออ่านนอกเวลาสำหรับวิชา ท.503 ใ้แก่วิธีการ ผู้ดี ของคอกไม้สด เป็นต้น

¹ชาคาศักดิ์ วชิรปริษาพงษ์, "การวิเคราะห์หนังสือแบบเรียนวิทยาศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในแง่รูปแบบและวิธีการเสนอเนื้อหา" (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัฒิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัฒิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515), หน้า 5.

²สุภัญญา โชติภพพิช, "การวิเคราะห์แบบเรียนวิชาวรรณคดีไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3" (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัฒิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัฒิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), หน้า 4-8.

3. หนังสืออ่านประกอบ และหนังสือค้นคว้าวิชาต่าง ๆ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการจะเป็นผู้กำหนดว่าจะใช้หนังสือเล่มใด เช่นเดียวกับหนังสือสองประเภทแรก

สำหรับวิชาประวัติศาสตร์นั้น กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้ใช้หนังสืออุทิศวิชาภาษาไทย ประวัติวรรณคดี ประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย ของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นหนังสืออ่านประกอบ หนังสือเล่มนี้ ผู้แต่งคือ ศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน เป็นหนังสือที่ชนะการประกวดแบบเรียนของกรมวิชาการครั้งที่ 7 เมื่อ พ.ศ. 2495 ส่วนหนังสือประวัติวรรณคดี (ท. 161-162) ของผู้ช่วยศาสตราจารย์เสนีย์ วิลาวัณณ ที่ผู้วิจัยเลือกมาวิเคราะห์เทียบกันนั้น จากการสอบถามก่อนทำวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัย พบว่าครูอาจารย์และนักเรียนนิยมใช้หนังสือเล่มนี้มากเช่นกัน แม้ว่าจะไม่ใช่เป็นหนังสืออ่านประกอบที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดก็ตาม

เมื่อครูอาจารย์และนักเรียนต้องใช้หนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งดังกล่าวข้างต้นเป็นหนังสืออ่านประกอบ ก็ควรจะเลือกหนังสือที่มีคุณภาพดีที่สุดไว้ใช้ ซึ่งการเลือกหนังสือนี้มีนักวิชาการหลายท่านตั้งเกณฑ์มาตรฐานไว้ใช้เลือกแบบเรียน แต่เกณฑ์ในการเลือกหนังสืออ่านประกอบการเรียนการสอนยังไม่มีผู้ใดกล่าวไว้โดยเฉพาะ จึงขออนุโลมใช้เกณฑ์มาตรฐานในการเลือกเกี่ยวกับการเลือกหนังสือแบบเรียน

เบอร์นิส แอล ซามาโลนิส (Bernice L. Samalonis) ได้วางเกณฑ์ไว้ว่า เนื้อหาควรถูกต้องตามความเป็นจริง ทันสมัย สัมพันธ์กับความรู้และประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ภาษาที่ใช้เขียนสละสลวย เข้าใจได้ง่าย ส่วนประกอบอื่น ๆ เป็นต้นว่า กิจกรรมเชิงอรรถ ภาพประกอบ ฯลฯ ต้องมีส่วนช่วยสนับสนุนการเรียนรู้อของผู้เรียน การพิมพ์ต้องชัดเจน มีคุณภาพดี และผู้เขียนต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เขียน¹

001454

¹Bernice L. Samalonis, Methods and Materials for Today's High Schools (New York: Van Nostrand Reinhold Company, 1970), pp. 237-238.

เลียวนาร์ต เอช. คลาร์ก และเออร์วิง เอส. สตาร์ (Leonard H. Clark and Irving S. Starr) ได้วางหลักเกณฑ์ที่แปลกออกไปอย่างหนึ่ง คือเนื้อหาในหนังสือต้องตรงกับวัตถุประสงค์ของวิชา ครอบคลุมเนื้อหาสำคัญไว้อย่างครบถ้วน และควรเรียงลำดับไว้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา¹

นาธาน เอส. บราวน์ และเฮอเบิร์ต เจ. เกราสเมียร์ (Nathan S. Blount and Herbert J. Klausmeir) ก็ได้ให้เกณฑ์ไว้เช่นเดียวกับนักวิชาการอื่น ๆ แต่มีพิเศษออกไปคือ หนังสือนั้นควรเป็นหนังสือที่มีผู้วิจารณ์หรือตัดสินแล้วว่าเป็นหนังสือดี การตัดสินหรือวิจารณ์นี้อาจทำโดยนักวิจารณ์มืออาชีพ หรือเป็นการวิจัยทางการศึกษาก็ได้ นอกจากนี้ราคาของหนังสือควรเหมาะสมกับสภาพของหนังสือด้วย²

เกณฑ์การเลือกหนังสือแบบเรียนที่แปลกออกไปอีกข้อหนึ่ง เป็นเกณฑ์ของ เฮเลน อี. แฮนส์ (Helen E. Haines) ซึ่งสรุปได้ว่า ผู้เลือกหนังสือควรพิจารณาถึงปีที่พิมพ์ด้วย เพราะสิ่งนี้อาจมีผลกระทบต่อถึงการเปลี่ยนแปลงของหนังสือเล่มนั้น³ ส่วนเกณฑ์ของ ลี ซี. เดกตัน (Lee C. Deighton) ซึ่งเขียนไว้ในหนังสือ *The Encyclopedia of Education* นั้น สรุปได้ว่า มีหลักพิจารณาหนังสือเช่นเดียวกับนักวิชาการอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้วคือหนังสือนั้นต้องเขียนขึ้นด้วยหลักจิตวิทยา การพิมพ์และการเข้าเล่มเรียบร้อย เนื้อหาถูกต้อง

¹Leonard H. Clark and Irving S. Starr, Secondary School Teaching Methods, 3d ed. (New York: Macmillan Publishing Co., 1976), p. 266.

²Nathan S. Blount and Herbert J. Klausmeir, Teaching in The Secondary School (New York: Harper and Row Publishers, 1968), pp. 295-296.

³Helen E. Haines, Living with Books, 2d ed. (New York: Columbia University Press, 1950), p. 53.

ทองพันสมย์เสมอ¹

เกณฑ์การเลือกหนังสือแบบเรียนของนักวิชาการชาวต่างประเทศ เป็นเกณฑ์ จากหนังสือ *The Educator's Encyclopedia* ซึ่งมีรายละเอียดที่มากกว่าเกณฑ์อื่น ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นและชัดเจนเข้าใจได้ง่าย ดังมีใจความดังต่อไปนี้

ก. หมวดรูปและขนาดของหนังสือ

1. การเสนอรูปภาพประกอบ กราฟ ฯลฯ ทำอย่างฉลาด ได้ผลสมความ มุ่งหมาย และใช้ใตูกว้างขวางหรือไม่
2. การพิมพ์ การเขาหนาหนังสือ การเว้นริมกระดาษ การเว้นของไฟ และการออกแบบปกทำให้อ่าน ถึงจุดความสนใจ และดูทันสมัยหรือไม่
3. การเลือกรูปเล่มดูมั่นคงแข็งแรงหรือไม่ และสภาพกระดาษที่ใช้พิมพ์ดูหนาหนาน และน่าอ่านหรือไม่
4. หนังสืออ้างอิงและดัชนีเขียนไว้ดีแล้วหรือไม่

ข. หมวดเนื้อหา

1. เนื้อหาเหมาะสมกับระดับสติภาวะและระดับการอ่านของนักเรียนหรือไม่
2. เนื้อหาตรงกับความต้องการและความสนใจของนักเรียนหรือไม่
3. เนื้อหาสามารถดัดแปลงให้เข้ากับความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน ใดหรือไม่
4. เนื้อหาสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประสบการณ์เดิมของนักเรียนหรือไม่
5. การเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ในหนังสือสัมพันธ์กันดีหรือไม่
6. ผู้เขียนได้แทรกคุณค่าของประชาธิปไตยไว้ในเนื้อหาอย่างแยบยลหรือไม่
7. มีความสมดุลกันระหว่างเรื่องราวที่ต้องเรียนแบบปัญหาเป็นศูนย์กลางและ แบบเนื้อหาวิชาเป็นศูนย์กลางหรือไม่
8. ประเด็นข้อโต้แย้งในเนื้อหาที่เป็นความคิดส่วนตัวของผู้เขียนได้แสดงออก อย่างเสรีและมีความอคติปนอยู่ควยหรือไม่
9. เนื้อหาส่วนที่เป็นความจริงถูกต้องและทันสมัยหรือไม่

¹Lee C. Deighton, "Textbooks: Role in Education," The Encyclopedia of Education 9 (1971): 211-219.

10. เนื้อหาในภาพประกอบที่คิดขึ้นและคำบรรยายภาพประกอบนำความคิดของ
ผู้อ่านไปสู่เนื้อหาที่ต้องการหรือไม่¹

สำหรับนักวิชาการคนไทยนั้น มีผู้ให้เกณฑ์การเลือกหนังสือไว้น้อยคนและเกณฑ์เหล่านี้ก็มีส่วนคล้ายกับเกณฑ์ของต่างประเทศมากทีเดียว ดังเช่นเกณฑ์ของ รูสเซนีย์ นาคกรทรรพ ซึ่งเขียนไว้ในหนังสือภาษาไทยสำหรับครู สรุปได้ว่า เนื้อหาสาระของหนังสือ ควรถูกต้องตามหลักวิชาการ วิธีเสนอหนังสือควรอ้างอิงหลักฐานที่เชื่อถือได้ สื่อกาการเขียนชวนอ่าน คำโครงเรื่องควรเขียนให้ต่อเนื่องสัมพันธ์กัน มีส่วนประกอบของหนังสือ เช่น สารบัญ ที่ใช้ประโยชน์ได้จริง ๆ คุณภาพการพิมพ์และการเข้ารูปเล่มประณีตและแข็งแรง และผู้เขียนต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เขียนด้วย²

ในหนังสือวรรณกรรมสำหรับเด็กและวัยรุ่นของ ริญจวน อินทรกำแหง ได้เสนอความคิดให้ผู้เลือกหนังสือคิดถึงเรื่องราคาของหนังสือด้วยว่า ควรให้เหมาะสมกับคุณค่าของหนังสือนั้น และถ้ามีโอกาสเลือกหนังสือเล่มอื่นที่ดีกว่า ก็ควรเลือกหนังสือเล่มที่ดีกว่านั้นทันที³

จากคอลัมน์ "วงวรรณกรรม" ในนิตยสารสกุลไทย จินตนา ไบกาชยี่ นักวิชาการแห่งศูนย์พัฒนาหนังสือกระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเกณฑ์การเลือก

¹Edward W. Smith, Stanley W. Krouse, Jr. and Mark M. Atkinson, "Textbook Selection," The Educator's Encyclopedia, 7th ed. 1(1969) : 652-653.

²รูสเซนีย์ นาคกรทรรพ และประกาศรี สีหอำไพ, ภาษาไทยสำหรับครู (กรุงเทพมหานคร: หน่วยผลิตเอกสารจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 49-50.

³ริญจวน อินทรกำแหง, วรรณกรรมสำหรับเด็กและวัยรุ่น (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2517), หน้า 93-94.

หนังสือซึ่งสรุปได้ว่า ควรพิจารณาถึงเนื้อเรื่องว่าต้องถูกต้องและให้ความรู้แก่ผู้อ่าน วิธีการเขียนหน้าอ่าน ใ้ภาษาที่ดีไม่ฉืดแบบแผน ภาพประกอบและการพิมพ์ต้องเรียบร้อย ถึงคุณความสนใจผู้อ่านได้¹

ในปี พ.ศ. 2519 อภิวัดน์ ปรีชาประศาสน์ ได้ทำวิทยานิพนธ์ชั้นปริญญามหาบัณฑิต ได้เสนอคุณลักษณะของแบบเรียนที่นักเรียนต้องการซึ่งความคิดเห็นนี้ได้มาจากการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามถามนักเรียน คุณลักษณะของแบบเรียนที่เขียนไว้ในวิทยานิพนธ์นี้สามารถอนุโลมเป็นเกณฑ์ในการเลือกหนังสือแบบเรียนหรือหนังสืออ่านประกอบได้ ซึ่งมีใจความโดยสรุปว่า เนื้อหาของแบบเรียนควรถูกต้อง ทันสมัย ส่งเสริมสังคมและความคิดของผู้เรียน สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน มีสาระที่น่าสนใจ ภาพประกอบต้องชัดเจน ใ้ภาษาที่อ่านเข้าใจได้ง่าย ไม่สับสนหรือวากวน ส่วนรูปเล่มและการพิมพ์เป็นเรื่องที่ควรพิจารณารองลงไป²

จากเกณฑ์การเลือกหนังสือแบบเรียนหรือหนังสืออ่านประกอบซึ่งผู้วิจัยนำมาประมวลไว้ข้างต้น ผู้วิจัยได้สรุปรวมกันเป็นเกณฑ์สำหรับวิเคราะห์หนังสืออ่านประกอบ วิชาประวัติศาสตร์ยุคนี้

1. เนื้อหาต้องเขียนตรงกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และจำนวนเรื่องที่เขียนควรมีครบตามที่ประมวลการสอนกำหนดไว้
2. เนื้อหาส่วนที่เป็นข้อเท็จจริง ต้องถูกต้องตามความเป็นจริง
3. เนื้อหาส่วนที่เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน ต้องเขียนขึ้นโดยปราศจากอคติ หรือความลำเอียงเป็นส่วนตัว

¹จินตนา ไชกาชฎี, "วงวรรณกรรม," สกุลไทย 24 (15 พฤษภาคม 2521) : 43.

²อภิวัดน์ ปรีชาประศาสน์, "ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย" (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 99.

4. เนื้อหาที่เสนอมีความหาย-ละเอียดเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียน

5. การเสนอเนื้อหาและการจัดทำหนังสือทั้งหมดทำขึ้นโดยคำนึงถึงหลักจิต-

วิทยาเป็นสำคัญ

6. การเขียนเนื้อหาควรเขียนให้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปตลอดเล่ม

7. การเสนอตัวอย่างควรมีปริมาณพอเหมาะ และตัวอย่างนั้น ๆ ควรมีคุณภาพ

ที่ดีที่สุดและเหมาะสมที่จะนำเสนอ

8. เนื้อหาไม่ควรมีมากเกินไปจนเวลาเรียนที่กำหนดไว้ไม่เพียงพอ

9. การใช้ภาษาในการพรรณนา อธิบายเนื้อหาหรือภาพประกอบ ต้องเป็นภาษาที่อ่านเข้าใจง่าย ชัดเจน ส่วนภาษาสละสลวย เป็นตัวอย่างที่ดีในการใช้ภาษาได้

10. เนื้อหาในเล่ม ควรใช้ได้กับการสอนหลาย ๆ แบบ

11. ผู้เขียนควรเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เขียนโดยตรง

12. ภาพประกอบ แผนภูมิ ฯลฯ ต้องมีขนาดโตพอเหมาะ ชัดเจน ตรงกับเนื้อเรื่อง และนำเสนอในที่ที่เหมาะสม

13. ควรมีเชิงอรรถและบรรณานุกรมเพื่อแสดงหลักฐานการค้นคว้าเป็นขั้นข้อเท็จจริงในหนังสือนั้น และเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้เรียนใช้ค้นคว้าต่อไป

14. ส่วนประกอบของหนังสืออื่น ๆ เช่น ปก กระดาษที่พิมพ์ ควรใช้ชนิดที่ดึงดูดความสนใจของผู้อ่านได้ และดูแข็งแรงทนทาน

เกณฑ์การวิเคราะห์หนังสืออ่านประกอบที่ผู้วิจัยสรุปไว้ มีนักวิชาการได้เขียนแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์แต่ละข้อไว้ในหนังสือต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอความคิดเห็นนั้นประกอบกับเกณฑ์การเลือกที่สรุปไว้เรียงตามลำดับข้อดังนี้

1. เนื้อหาต้องเขียนตรงต่อจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และจำนวนเรื่องที่เขียนควรมีครบตามที่ประมวลการสอนกำหนดไว้

การเขียนเนื้อหาให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และมีเนื้อเรื่องครบตามที่ประมวลการสอนกำหนดนั้น เป็นเรื่องสำคัญมาก ทั้งนี้ตามความคิดเห็นของ William R. Luck และคนอื่น ๆ ได้เขียนไว้ในหนังสือ Effective Secondary Education

สรุปได้ว่า หนังสือแบบเรียนเป็น เครื่องช่วยการสอนขั้นพื้นฐานซึ่งช่วยให้ นักเรียนเข้าถึง จุดมุ่งหมายทั่วไปของการศึกษาและจุดมุ่งหมายของวิชานั้น¹ ฉะนั้นถ้าการเขียนเนื้อหา เป๊ะปะตามใจผู้เขียน ก็จะทำให้การศึกษาวชิชา นั้น ๆ ของนักเรียนล้มเหลวได้

ส่วนวิชา ท.061-062 (ประวัติศาสตร์รวมคดี) นั้นมีจุดมุ่งหมายของหลักสูตรสรุป ได้ว่า ต้องการให้นักเรียนรู้อุ้ที่มาของวรรณคดีสำคัญ ๆ และประวัติกวี ในรัฐจักสังเกศ ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ทั้งต้องการส่งเสริมให้ รักการค้นคว้าและการอ่านวรรณคดี²

ทางด้านประมวลการสอนนั้นได้กำหนดเนื้อหาให้เรียนโดยสรุปได้ว่า นักเรียน ต้องเรียนความหมายของวรรณคดี กำเนิดและการแบ่งยุควรรณคดี ประวัติกวีในแต่ละ ยุคและผลงานสำคัญ ๆ ของกวีแต่ละท่าน³

ทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงเป็นเครื่องชี้ให้ทราบว่า เนื้อหาในหนังสือ ประวัติวรรณคดีทั้ง 2 เล่มนั้นควรมีอะไรบ้าง และนักเรียนจะได้อะไรจากการอ่านหนังสือ เหล่านี้

2. เนื้อหาส่วนที่เป็นข้อเท็จจริงต้องถูกต้องตามความเป็นจริง หัวข้อนี้มีรายละเอียดที่ต้องพิจารณาอย่างลึกซึ้ง เพราะข้อเท็จจริงทางประวัติ- ศาสตร์นั้นเปลี่ยนแปลงได้ และในวงวิชาการศึกษาประวัติวรรณคดีนั้นต้องศึกษาโดยอ้างอิง

¹William R. Luck, et al., Effective Secondary Education 2d ed. (New York: Burgess Publishing Company, 1968), pp. 206-207.

²กระทรวงศึกษาธิการ, หน่วยศึกษานิเทศก์, ประมวลการสอนหมวดวิชาภาษาไทย ประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2518 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2518), หน้า 38-40.

³เรื่องเดียวกัน.

ประวัติศาสตร์เป็นหลัก ดังที่ คร. สิทธา พิณภูวกล ได้เขียนไว้ว่า "ประวัติศาสตร์
ต้องศึกษาควบคู่ไปกับประวัติศาสตร์"¹ และ "ประวัติวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับอย่างเหนียวแน่น
กับประวัติศาสตร์" ดังนั้นจึงต้องเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ
ในแนวของประวัติศาสตร์ควบคู่ไปด้วย"² ดังนั้นเนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริงของวิชาประวัติ
วัฒนธรรมจึงไม่แน่นอนไปตามความแน่นอนของประวัติศาสตร์ด้วย นอกจากนี้ชีวิตประวัติ
ของกวีก็เป็นการสันนิษฐานจากผลงานของกวีเสียเป็นส่วนมาก ดังเหตุผลของ เจตนา
นาควัชระ ซึ่งเขียนไว้ว่า

หลักฐานเกี่ยวกับชีวิตประวัติของกวีเอกของไทยตกทอดมาถึงยุคปัจจุบันน้อยมาก ถึง
กระนั้นก็ดี เราก็คงมีหลักฐานพอที่จะเทียบข้อความบางตอนในกาพย์เห่เรือของ
เจ้าฟ้ากุ้งกับเหตุการณ์ในชีวิตของกวีท่านนั้นๆ และนักวิจารณ์บางคนยังสนใจที่จะตี
ความหมายของกวีนิพนธ์บางตอนของสุนทรภู่ว่าเป็นชีวิตจริง³

การสันนิษฐานนั้นทำครอบคลุมถึงประวัติหนังสือไทยด้วย ทั้งนี้เพราะธรรมเนียมการแต่งหนังสือโบราณของเรามีหลายประการที่ทำให้นักเขียนประวัติศาสตร์ต้อง
ทำเช่นนั้น เช่น การปกปิดนามผู้เขียน การไม่เขียนปีที่แต่งวรรณคดีนั้นอย่างชัดเจน
เป็นต้น แม้เมื่อมีการพิมพ์แล้ว นักเรียนก็ยังไม่สะดวกในการค้นคว้านัก ดังที่หม่อมหลวง
บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ได้เขียนไว้ว่า "การค้นคว้าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับไทยนี้ ยากกว่าการ
ค้นคว้าเรื่องของตะวันตก ด้วยเหตุที่เราทอดทิ้ง ไม่ค่อยใส่ใจรวบรวมงานเขียน หรือ

¹ สิทธา พิณภูวกล และคนอื่น ๆ, ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย (กรุงเทพฯ-
มหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2515), หน้า 48.

² สิทธา พิณภูวกล, วรรณคดีเปรียบเทียบ (กรุงเทพฯ-มหานคร: โรงพิมพ์
ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2517), หน้า 28.

³ เจตนา นาควัชระ, "วรรณคดีวิจารณ์ และการศึกษาวรรณคดี," วรรณ-
ไวยากรณ์-วรรณคดี, หน้า 7-8.

ประวัติหรือหลักฐานต่าง ๆ ไว้เพื่อความสะดวกที่จะค้นคว้า"¹

แต่อย่างไรก็ตาม เนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริงบางอย่างทราบได้แน่ชัดว่าความจริงเป็นอย่างไร เช่น แบบฉันทลักษณ์ คุณค่าของวรรณคดีแต่ละเรื่อง หรือตัวอย่าง ฯลฯ ก็ควรเขียนให้ถูกต้องตามความเป็นจริงเพื่อประโยชน์ของผู้ศึกษา

3. เนื้อหาส่วนที่เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน ต้องเขียนขึ้นโดยปราศจากอคติหรือความลำเอียงเป็นส่วนตัว

ปกติเนื้อหาประวัติวรรณคดีส่วนหนึ่ง เป็นงานวิจารณ์ตามความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน แต่อาจไม่เป็นไปตามนี้เสมอไป ดังที่ เจตนา นาควัชระ ได้เขียนไว้ว่า ผู้แต่งบางคนอาจไม่คำนึงถึงความต้องการของตลาดเท่าใด แต่มุ่งที่จะถ่ายทอดความรู้สึกของตนออกมาอย่างเต็มที่ . . . ประวัติวรรณคดีจึงจัดว่าเป็นงานวิจารณ์ประเภทหนึ่ง . . . สำหรับในบ้านเรา บางครั้งประวัติวรรณคดีถูกลดฐานะลงไปเป็นเพียงคู่มือในการสอน หรือไม่ก็เป็นที่รวมคำประพันธ์อันไพเราะที่คัดตอนมา²

การที่ประวัติวรรณคดีของเรามีสภาพเช่นนี้เป็นเพราะเรายังไม่มีวงการที่สนใจศึกษาประวัติวรรณคดีอย่างจริงจังนั่นเอง ฉะนั้นจึงควรมีการสนับสนุนการศึกษาวิชาประวัติวรรณคดีให้กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้นกว่านี้ เพื่อผู้เขียนประวัติวรรณคดีจะถ่ายทอดความรู้จากการค้นคว้าของเขาออกมาอย่างเต็มที่ซึ่งจะเป็นความก้าวหน้าในการศึกษาวรรณคดีที่เราต้องการ

4. เนื้อหาที่เสนอมีความหยاب-ละเอียดเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียน

ในเรื่องนี้ นักการศึกษาที่มีความคิดเห็นต่างกันเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่ยึดถือปรัชญาการศึกษาตามอย่าง จอห์น อามอส คอเมนีอุส (John Amos Comenius) จะถือว่าสิ่งใด

¹ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, "รำพันวรรณกรรม," วรรณไทยวิทยากร-วรรณคดี, หน้า 153-154.

²เจตนา นาควัชระ, เรื่องเดิม, หน้า 32

ให้นำมาให้เห็นต้องให้เรียนอย่างละเอียด¹ ซึ่งค้นกับความคิดของ เลียนวาร์ค เอช. คลาร์ก และ เออร์วิง เอส. สตาร์ (Leonard H. Clark and Irving S. Starr) ที่เขียนไว้ว่า "การให้ความรู้โดยหวังจะให้เด็กรู้ทุกสิ่งทุกอย่างละเอียดนั้นหมดสมัยแล้ว ควรเลือกเนื้อหามาสอนเฉพาะที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของวิชาซึ่งการเลือกนี้ขึ้นอยู่กับปรัชญาการศึกษาของแต่ละคน"²

ฉะนั้นเนื้อหาที่เรียนในเล่มจะเขียนขยายหรือละเอียดนั้นจึงขึ้นอยู่กับปรัชญาการศึกษาของผู้เขียนเป็นสำคัญ

5. การเสนอเนื้อหาและการจัดทำหนังสือทั้งหมด ทำขึ้นโดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยาเป็นสำคัญ

หลักจิตวิทยาที่ควรคำนึงถึงนั้น เลียนวาร์ค เอช. คลาร์ก และ เออร์วิง เอส. สตาร์ (Leonard H. Clark and Irving S. Starr) ได้เขียนไว้ซึ่งสรุปได้ว่าการเรียนรู้ของนักเรียนจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนมีความพร้อม บทเรียนนั้นจึงใจให้เกิดความอยากรู้อยากเรียนและทำความเข้าใจได้ง่าย มีจุดมุ่งหมายชัดเจนว่าต้องการให้เขารู้อะไร และความรู้ใหม่จะต้องสัมพันธ์กับความรู้หรือประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย³

นอกจากนี้เลียนวาร์ค เอช. คลาร์ก และ เออร์วิง เอส. สตาร์ (Leonard H. Clark and Irving S. Starr) ยังเขียนถึงหลักจิตวิทยาที่ใช้กับนักเรียนมัธยมไว้ ซึ่งสรุปได้ว่า ความแตกต่างระหว่างบุคคลไม่ว่าจะเป็นด้าน สติปัญญา ร่างกาย ฯลฯ เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึง นอกจากนี้ก็ต้องคิดถึงความต้องการที่จะ

¹ คณะกรรมการโครงการพัฒนาการศึกษา, คู่มือการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษา (กรุงเทพมหานคร: มงคลการพิมพ์, 2506), หน้า 2.

² Leonard H. Clark and Irving S. Starr, Secondary School Teaching Methods, p. 105.

³ Ibid.

เรียนรู้อันหนึ่งของนักเรียนด้วย ถ้ามีมาก การเรียนรู้อาจได้ผลดี¹

การเขียนโดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยานั้นนับว่าสำคัญมาก เพราะถ้าผู้เขียนเขียนหนังสือตามใจคนแต่เพียงฝ่ายเดียว การเขียนหนังสือนั้นย่อมไม่ประสบความสำเร็จแน่นอน ดังนั้นผู้เขียนจึงควรเสนอเนื้อหาและจัดทำหนังสือโดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยาด้วยข้างต้น

6. การเขียนเนื้อหาควรเขียนให้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปตลอดเล่ม

การเขียนหนังสือตำราเป็นลักษณะของการเขียนความเรียงแบบหนึ่ง และก็ควรยึดหลักการเขียนความเรียงไว้เป็นบรรทัดฐานเพื่อทำให้หนังสือนั้นมีคุณค่าทางศิลปะ นอกเหนือจากคุณค่าทางวิชาการ ซึ่งการเขียนความเรียงให้มีความรู้ทางศิลปะนี้ เป็ลื่อง ๗ นคร ได้ให้หลักที่สำคัญ ซึ่งสรุปได้ว่า การเขียนความเรียงที่ดีต้องเขียนให้มีเอกภาพ ซึ่งหมายถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่เขียนนอกเรื่อง จะเขียนเรื่องอะไรก็เขียนเฉพาะเรื่องนั้น และควรเขียนให้มีความสัมพันธ์ภาพ โดยเขียนข้อความให้คำเป็นไปอย่างมีลำดับต่อเนื่องกัน ความคิดที่เขียนก็ต้องมีลำดับรับกัน มีเนื้อความต่อกันไม่ขาดทวน ชัดเจน ไม่คลุมเครือ ท้ายที่สุดต้องเขียนให้มีความสัมพันธ์ของสารัตถภาพ คือเน้นใจความที่สำคัญ มีผลความพอเหมาะ²

ดังนั้น การเขียนเนื้อหาจึงควรเขียนให้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปตลอดเล่ม เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน และทำให้หนังสือมีคุณค่าในทางศิลปะด้วย

7. การเสนอตัวอย่างควรมีปริมาณพอเหมาะ และตัวอย่างนั้น ๆ ควรมีคุณภาพที่ดีที่สุด และเหมาะสมที่จะนำเสนอ

¹Nordberg H. Orville, James M. Bradfield and William C. Odell, Secondary School Teaching (New York: The Macmillan Company, 1962), pp. 294-295.

²เป็ลื่อง ๗ นคร, "ลักษณะสำคัญของความเรียง," ตำราเรียงความชั้นสูง, พิมพ์ครั้งที่ 8. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2512), หน้า 2-3.

นักจิตวิทยากลุ่ม เกสตัลท์ (Gestalt) โค้ดตั้งกฎการเรียนรู้ข้อหนึ่งว่า "การเรียนรู้ที่มีความเข้าใจแจ่มแจ้งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อส่วนต่าง ๆ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ และสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ๆ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สังเกตเห็นได้ชัด ไม่ใช่ปิดบังซ่อนเร้นอยู่"¹

ตัวอย่างสำคัญ ๆ ที่ตัดตอนจากวรรณคดีเป็นส่วนประกอบที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจแจ่มแจ้ง และการยกตัวอย่างตอนที่สำคัญจริง ๆ สัมพันธ์กับเนื้อหาในตอนนั้น ๆ อีกทั้งการเสนอในปริมาณที่พอเหมาะจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากค้นคว้าต่อไป เพราะอาจเกิดความอยากรู้อยากเห็น เพื่อพิสูจน์ว่าหนังสือวรรณคดีนั้น ๆ มีส่วนดี-เลวแฝงอยู่ดังที่ยกตัวอย่างไว้หรือไม่ ฉะนั้นการยกตัวอย่างจึงควรพิถีพิถันในการเสนอทั้งด้านปริมาณ คุณภาพ และความเหมาะสม

8. เนื้อหาไม่ควรมีมากเกินไป จนเวลาเรียนที่กำหนดไว้ไม่เพียงพอ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ติดตามผลการใช้หลักสูตรประถมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2518 พบปัญหาอย่างหนึ่งคือ บางวิชาเนื้อหามากเกินไป แต่เวลาเรียนน้อย เก่งกว่าจะสอนไม่ทันใน 1 ภาคเรียน และได้ให้ขอเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหานี้ว่า ควรปรับปรุงการแบ่งน้ำหนักเนื้อหาของวิชาต่าง ๆ ในแต่ละภาคเรียนให้เหมาะสม² ฉะนั้นการเขียนเนื้อหาบรรจุในแบบเรียนหรือหนังสืออ่านประกอบควรกำหนดปริมาณให้เหมาะสมกับเวลาเรียนที่กำหนดไว้เพื่อจะได้ไม่ทำให้เกิดปัญหาการสอนอย่างเร่งรีบ และผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายต่อเนื้อหาที่มีปริมาณมากเกินไป

¹เคโซ สวานานท์, จิตวิทยาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเคียนส์โตร์, 2514), หน้า 170.

²กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ, สรุปผลการสำรวจปัญหาครั้งที่ 1 โครงการติดตามผลการใช้หลักสูตรประถมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2518 (กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ, 2519), หน้า 1 - 8.

9. การใช้ภาษาในการพรรณนา อธิบายเนื้อหาหรือภาพประกอบ ต้องเป็นภาษาที่อ่านเข้าใจง่าย ชัดเจน สำนวนภาษาสะอาดสวย เป็นตัวอย่างที่ดีในการใช้ภาษาได้

ในเรื่องนี้ เดลิ่งสก โสมทิพย์ ได้ให้ข้อคิดไว้ว่า "ผู้อ่านต้องการภาษาที่ไพเราะ เรียบ ๆ และง่าย ต้องการข้อเขียนที่เป็นแบบฉบับ ซึ่งลักษณะนี้ไม่จำเป็นต้องมีเฉพาะในวรรณคดีเท่านั้น ในวิชาการและการสื่อสารทั่วไปก็เป็นสิ่งจำเป็นเช่นกัน"¹

เมื่อทราบว่าผู้อ่านโดยทั่วไปต้องการอ่านภาษาในลักษณะใดแล้ว ผู้เขียนก็ควรพยายามเขียนให้มีคุณภาพทางการใช้ภาษาดีพอที่จะเป็นตัวอย่างให้ผู้อ่านซึ่งเป็นนักเรียนเลียนแบบได้ การที่ต้องสังวรว่า นักเรียนจะเลียนแบบการใช้ภาษาไปเพราะมนุษย์สามารถเรียนรู้ในแง่ของกระบวนการเลียนแบบได้ เอ็น.อี. มิลเลอร์ และ เจ. คอลลาร์ด (N.E. Miller and J. Dollard) กล่าวถึงการเรียนรู้ควยกระบวนการเลียนแบบไว้ซึ่งสรุปได้ว่า การเรียนรู้แบบนี้ผู้เรียนจะเลียนแบบบุคคลที่ตนยกย่อง แต่ไม่ใช่เป็นการลอกแบบ ผู้เรียนจะพยายามพัฒนาให้ตนเองมีบุคลิกลักษณะความสามารถแบบเดียวกับที่ตนยกย่อง แม้จะได้ผลไม่เหมือนผู้ที่ตนเลียนแบบก็ตาม²

ฉะนั้นถ้าผู้เขียนมีการใช้ภาษาที่ดีเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน ผู้เรียนก็จะใช้ภาษาที่ดีเลียนแบบภาษาของผู้เขียนก็ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เขียนควรทำให้ได้

10. เนื้อหาในเล่มควรใช้ได้กับการสอนหลาย ๆ แบบ การที่เนื้อหาในเล่มจะใช้ได้กับการสอบแบบใดนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถของครูเป็นสำคัญ แต่การสอนในโรงเรียนมัธยมโดยทั่วไปก็ไม่ได้ใช้การสอนหลายแบบนัก

¹ เดลิ่งสก โสมทิพย์, "ภาษาในแบบเรียน-อุปสรรคเบื้องต้นในการเรียนของเด็ก," ศูนย์ศึกษา 21 (มกราคม - เมษายน 2518) : 95-96.

² N.E. Miller and J. Dollard, Social Learning and Imitation (New Haven: Yale University Press, 1941), p. 140.

ครั้งที่ คร. ภิญโญ สารท โค้เขียนไว้ว่า "การสอนใช้วิธีบอกเนื้อหาให้นักเรียนจำ"¹
และเช่นเดียวกับ คร. ก่อ สวัสดิพาณิชย์ ก็กล่าวตำหนิว่า "การสอนในโรงเรียนมัธยม
ศึกษาเน้นหนักในเรื่องการท่องจำ และการฝึกฝนให้เด็กทำแบบฝึกหัดให้คล่องแคล่ว แต่
หย่อนในการศึกษาเหตุผล และการค้นคว้าด้วยตนเอง"²

ที่จริงแล้ว ในวงการศึกษายังมีการสอนอีกหลายแบบนอกเหนือไปจากการสอน
แบบบรรยาย หรือแบบครูเป็นศูนย์กลาง เช่น การสอนแบบศูนย์การเรียน การสอนแบบ
ทีม การสอนแบบตั้งปัญหา การศึกษาด้วยตนเอง การเรียนโดยใช้เครื่องมือเรียนด้วย
ตนเอง เป็นต้นว่า บทเรียนแบบโปรแกรม ฯลฯ หากแม่ครูรู้จักวิธีการสอนหลาย ๆ แบบ
และมีความสามารถพอที่จะจัดการสอนเป็นแบบต่าง ๆ ได้ แต่เนื้อหาวิชาไม่อำนวย การ
สอนก็คงไม่เปลี่ยนแปลงไปจากที่เป็นอยู่ และยอมเป็นผลเสียต่อวงการศึกษานั่นเอง

11. ผู้เขียนควรเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เขียนโดยตรง

ในเรื่องนี้ พระยาอนุমানราชชนโค้เขียนเตือนใจผู้แต่งหนังสือทางวิชาการไว้
ว่า "ผู้แต่งต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านความรู้ที่ตนเขียน มิฉะนั้นจะทำให้ความรู้ผิดพลาดไป"³
ถ้าผู้เขียนไม่มีความรู้เพียงพอในเรื่องที่ตนเขียน จะมีผลเสียอย่างใหญ่หลวงเกิดขึ้นในหมู่
ผู้เรียน ซึ่งจะมีผลกระทบกระเทือนไปถึงชาติได้ นักเขียนจึงควรให้แต่ความรู้ที่ถูกต้อง
แก่ผู้อ่าน เพราะหนังสือมีอิทธิพลต่อแนวความคิดและการปฏิบัติตนของผู้อ่านเสมอ โดย
เฉพาะจะมีมากในกลุ่มผู้มีการศึกษาน้อย ฉะนั้นคุณวุฒิและความเชี่ยวชาญในสาขาที่เขียน

¹ภิญโญ สารท, หลักบริหารการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วัฒนา
พานิช, 2516), หน้า 17-18.

²ก่อ สวัสดิพาณิชย์, ประมวลข้อคิดทางการศึกษาของไทย (กรุงเทพมหานคร:
ฝ่ายการศึกษา คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2515), หน้า 46.

³พระยาอนุমানราชชน, "การส่งเสริมให้คนอ่านหนังสือให้มาก," วรรณกรรม
ไทยปัจจุบัน (เชียงใหม่: วิทยุการพิมพ์, 2516), หน้า 145.

ของผู้เขียนจึงเป็นเรื่องที่ต้องสังวรณไว้ให้มาก เมื่อจะเลือกหนังสือทางวิชาการ เช่น
แบบเรียนหรือหนังสืออ่านประกอบ

12. ภาพประกอบ แผนภูมิ ฯลฯ ต้องมีขนาดโตพอเหมาะ ชัดเจน ตรงกับ
เนื้อเรื่อง และนำเสนอในที่ที่เหมาะสม

สำหรับวิชาประวัติศาสตร์ครั้งนี้ จะพิจารณาเฉพาะภาพประกอบเท่านั้น เนื่องจาก
ส่วนประกอบอื่น ๆ ไม่มีในเล่ม ภาพประกอบในเล่มควรเป็นภาพที่มีคุณค่า ซึ่ง Karl
U. Smith ได้กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับลักษณะของภาพประกอบที่มีคุณค่าว่า ภาพประกอบ
ต้องมีขนาดเหมาะสม มีชีวิตจิตใจ มีความหมายที่เข้าใจได้ง่าย ควรเป็นภาพสี่จะดีกว่า
ภาพยาวกว่า ควรเป็นภาพขนาดใหญ่ มีเนื้อหาตรงกับหัวข้อเรื่องและไม่มีรายละเอียดยุ่งยาก
ซับซ้อน¹

การเสนอภาพประกอบจึงเป็นสิ่งหนึ่งที่ยูเขียนควรจัดทำด้วยความประณีต เพราะ
จะช่วยเสริมให้หนังสือที่เขียนนำอ่านยิ่งขึ้นได้

13. ควรมีเชิงอรรถ และบรรณานุกรม เพื่อแสดงหลักฐานการค้นคว้ายืนยัน
ข้อเท็จจริงในหนังสือนั้น และเพื่อเป็นแนวทางใหญ่เรียนรู้ค้นคว้าต่อไป ซึ่ง รัญจวน
อินทรกำแหง ถือว่าสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนประกอบสำคัญที่ช่วยให้เด็กได้ในการค้นคว้าหา
ความรู้ได้อย่างสะดวกที่สำคัญที่นักเขียนควรเขียนไว้อย่างยิ่งในหนังสือของเขา นอกจาก
นี้อาจมีอภิธานศัพท์และดัชนีด้วยก็จะช่วยเด็กได้มากยิ่งขึ้น² การเขียนเชิงอรรถและ
บรรณานุกรมยังเป็นการแสดงถึงความมีมารยาทในการเขียนของผู้เขียนโดยรู้จักสิทธิผู้อื่น
อีกด้วย

¹Karl U. Smith, A.V. Communication Review (New York:
Department of Audio-Visual Instruction, 1966), pp. 27-29.

²รัญจวน อินทรกำแหง, วรรณกรรมสำหรับเด็กและวัยรุ่น, หน้า 114.

14. ส่วนประกอบของหนังสืออื่น ๆ เช่น ปก กระดาษที่พิมพ์ ฯลฯ ควรใช้ชนิดที่ดึงดูดความสนใจของผู้อ่านได้ และดูแข็งแรงทนทาน

ในเรื่องนี้ รัญจวน อินทรกำแหง ใจเขียนแสดงความคิดเห็นไว้ในหนังสือวรรณกรรมสำหรับเด็กและวัยรุ่น ซึ่งสรุปได้ว่า การจัดรูปแบบของหนังสือควรคำนึงถึงหลักจิตวิทยา การพิมพ์ตัวอักษรประกอบภาพควรชัดเจน มีสีสิ่งคงงามตั้งแต่หน้าปกไปจนจบเล่ม การจัดหน้าและรูปแบบต้องดูโปร่งตา การเลือกขนาดตัวอักษรต้องดูให้เหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน ภาพประกอบต้องประณีต ดึงดูดความสนใจ กระดาษที่ใช้พิมพ์ต้องมีคุณภาพดี การเย็บเล่มต้องทนทานแข็งแรง หนังสือควรหนาไม่เกิน 200 หน้า ลักษณะรูปแบบต้องไม่มองดูเป็นหนังสือเด็กเกินไป เพราะเด็กวัยนี้ต้องการเป็นผู้ใหญ่¹

ส่วนประกอบของหนังสือเหล่านี้จึงเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยดึงดูดความสนใจเด็กให้อยากอ่านเนื้อหาภายในเล่ม จึงนับได้ว่าเกณฑ์ข้อนี้เป็นข้อที่ครูอาจารย์ผู้เลือกหนังสือและผู้เขียนควรคำนึงถึงอย่างมากทีเดียว

จากเอกสารและงานวิจัยทั้งหมดดังกล่าวข้างต้น เป็นที่มาของเกณฑ์วิเคราะห์หนังสืออ่านประกอบวิชาประวัติศาสตร์ ประโยชน์ขมศึกษาตอนปลาย ซึ่งผลที่ได้จากการใช้เกณฑ์วิเคราะห์นี้จะทำให้ทราบถึงส่วนดี-ส่วนบกพร่องของหนังสืออุเทศวิชาภาษาไทย ประวัติวรรณคดี ประโยชน์ขมศึกษาตอนปลาย ของกระทรวงศึกษาธิการ และหนังสือประวัติวรรณคดี (ท.061-062) ของผู้ช่วยศาสตราจารย์เสนีย์ วิลาวรรณ ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลอาจทำให้เกิดการปรับปรุงหนังสือดังกล่าวให้มีคุณภาพมาตรฐานยิ่งขึ้น

¹เล่มเดียวกัน, หน้า 91-99.